

SANAL AİDİYET BAĒLAMINDA ZİHİNSEL DİASPORA: FACEBOOK ÖRNEĒİ

Türker ELİTAŞ *
Savaş KESKİN **

ÖZET

Teknolojinin gelişimi ile birlikte sosyal medya, bireyi öğrenme ve eğlenme noktasında tatmin edici bir güç olarak kuşatsa da birey asıl kuşatılmışlığını kimliği üzerinden yaşamaktadır. Bireyin günlük yaşam pratikleri arasında önemli bir uzam olan sosyal medya bireyi şekillendirmekte ve bireyde yeni kimlikler oluşturarak aitlik hissinin gelişim sağlayacağı sanal bir ortam sunmaktadır.

Küresel bir boyutta anlık paylaşımların yapıldığı günümüzde, özellikle sosyal medya bu anlık paylaşımların depolanması ve yeniden işlenmesi yönünde etkin bir güç olmaktadır. Bu bağlamda ağ toplumu olarak nitelendirilen günümüz sosyal medyası bireylerin gerçeklik dışı ilişkilerinin en önemli düzenleyicisi rolünü üstlenmekte ve bireyi bilişsel olarak biçimlendirmektedir. Bu çalışmanın amacı, Facebook örneği üzerinden sosyal medyanın birey üzerindeki bilişsel etkisini ve buna paralel olarak ortaya çıkardığı yeni birey anlayışı üzerinde durmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya,Facebook, Ağ Toplumu

ABSTRACT

Although social media is an informative and pleasing device (power) for individuals, the main force of social media is construct identity. Using social media is one of the important daily activities.

Besides this, social media is formating identities and construct new identities by offering a virtual environment which provide belonging sense. Social media is playing an active and important role to share, save and reprocess these global datas. In this respect social media regulating virtual relationships of people and formating individuals cognitively. This study aims to discuss the cognitive effects of social media and consider new individualities.

Keywords: Social Media,Facebook, Network Society

*Arş.Gör.,Fırat Üniversitesi, İletişim Fakültesi,Radyo Televizyon Sinema Bölümü, E-Posta: telitas@firat.edu.tr

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, E-Posta: sk_2333 @gmail.com

GİRİŞ

Teknolojik alanda yaşanan gelişmelerin, toplumsal bağlamda yarattığı dönüşüm, bireyin gerçekliğe ilişkin algılarının yeniden üretilmesine neden olmuştur. Toplumsal gerçekliğin, belirsizliğe uzanımı, küresel bilincin kolektif figürlerinde yaşanan kavramsal dolayımı beraberinde getirmiştir. Bireyin bu figürleri alımlama sürecinde benliğine içkin özellikleriyle yaşadığı çatışma, kimliğine yabancılaşmasına ve soyut anlamlar içeren ütopyik bir kimlik arayışına yönelmesine neden olmuştur. Özellikle Soyutlaşan toplumsal yaşam pratikleri içinde, bireyin aidiyet ihtiyacı, sanal uzamlarda ortaya çıkan gruplarda tatmin edilmeye başlanmıştır. Çünkü kimlikle yakın ilişki içindeki aidiyet, gerçeklik temelli kimliklerin yitime uğramasıyla birlikte, sanal gruplar içerisinde sürdürülen ilişkiler açısından işlevsellik kazanmıştır.

Teknolojik determinizmin önemli savunucularından olan McLuhan, aracın, içerik üzerinde belirleyici olduğu tezini savunurken, aracı insan bedeninin bir uzantısı hatta dönüştürücüsü olarak betimlemiştir. Dönüştürmenin kelebek etkisini, insan aklının makineleşen toplum karşısındaki yenilgisiyle bağıntılandırmak mümkündür. İnsana özgü niteliklerin makineler aracılığıyla yeniden üretimi, insanın düşünsel yeteneklerinin kaybına ve yapay aklın ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Yeni iletişim teknolojilerinin başat etkisi, toplumlar arası bağıntıların yaygınlaştığı küresel toplum formlarının oluşmasıdır. McLuhan teknolojik determinizmi anlattığı kitabında “küresel köy”, “iletişim ve enformasyon çağı”, “elektrik çağı” olarak ifade ettiği yeni bir toplumsal yapı müjdelemektedir (Geray,2003:120). Bu yapı iletişim teknolojilerinin ortaya koyduğu bağıntılılığın, kolektif dünya bilincine vurgu yapmaktadır. Enformasyon odaklı yeni bilinç, makinelerin ürettiği anlamların enformasyon odağında şekillenmesine neden olmaktadır. Mekanik çağın parçalayıcı özelliği, enformasyonun sınır tanımaz bütünselliğine yenik düşmüştür. Tecimsel, siyasi ve kültürel bağlamda emtialaşan enformasyon, değerler ortaklığı yaratırken, uzamın “yöreselliğini” yok etmekte ve zamanın bağıl yapılarını ortadan kaldırmaktadır. Uzam ve zaman ufkunun küresel ölçekte genişlemesi, enformasyona bağımlı yaşayan insanların, diasporik örgütlenmelere yönelmesine neden olmuştur. Castells’in, ağ toplumunu tanımlarken değindiği “yersiz-yurtsuzluk”, realitenin kökenle olan ilişkisini yeniden şekillendirmiştir. Belirli bir kökene bağlı olmaktan çıkan realite, tarihin sonuna geldiğinin en temel göstergelerinden biri olmuştur. Bu bağlamda düşünüldüğünde, belirli bir köken ve tarihsel uzamla ilintili olan kimlik yitime uğramakta, yapısal aklın sanal bilinci dev-

reye girmektedir. Kimlik bilinçsel bir sorun olarak kişinin kendisi hakkında bilinçsizce oluşan algılarının tasavvurudur (Assman,2001:130). Yapay aklın küresel bağlamda yarattığı kolektif sanal bilinç, dışarıdan içeriye doğru şekillenen kimlik algısını, bireyselliğin ötelendiği “biz” etrafında şekillendirmektedir. Yersiz-yurtsuzluğun kimliğin realite boyutundaki yıkıcı etkisi, sanalın hiper-gerçeklik boyutundaki kimliğe yönelişi tetikleemektedir.

Sosyal medya, bireylerin toplumsal gerçekliğin dışında kalan ilişkilerinin yarattığı gerçek üstü toplumsallığın yenedünyasıdır. Gerçek toplumsal bağlamda kimliğinden kopan bireylerin yaşadığı aidiyet problemi, sanal topluluklara olan bağlılığı arttırmaktadır. Zaman ve uzamdaki değişim, geçmişe dair belirsizliğe işaret ederken, geleceğe ilişkin belirsizlik daha da belirginleşmiştir. Öte yandan gerçek zamanın ileri ve geri yönleri arasında oldukça belirgin ve büyük bir fark bulunmaktadır (Giddens,2012:7). Gerçek uzamda geçmişe olan bağlılık, sanal uzamda şimdiye olan bağlılığa dönüşmüştür. Bir sosyal medya ortamı olarak Facebook, bireylere sunduğu sanal kimlik ve toplumsal örgütlenme biçimleriyle, gerçek kimliğinde yitime uğrayan bireylerin, benlik ve aidiyet ihtiyaçlarına doyum sağlamaktadır. Ancak bu doyum, gerçekten bile daha doyurucu olan sanalın doruk noktasıdır. Öyle ki bireylerin sanal kimliğine olan bağlılığı, yapay aklın idealize edilmiş bilincine işlevsellik kazandırmaktadır. Kimliğin yeniden inşasında yaşanan bu süreçte, birey ideal kimliğini oluşturmaktadır. Toplumsallığın uğradığı dönüşümsel yıkım, bireyin sanal topluluklar içerisindeki var olma çabasını arttırmakta ve toplumsallaşma süreci yeni formatlara bürünmektedir. Böylece sanal insanların yarattığı sanal toplum, gerçek toplumu yeniden şekillendirmekte ve geleneksel ile yeni arasındaki belirleyicilik ilişkisindeki roller değişmektedir.

Sanala olan bağlılığın ortaya çıkardığı en büyük sonuç zihinsel diasporadır. Bilişsel düzeyde yaşanan bir dağılımı, uzamdan bağımsız zihinsel örgütlenmeyi ifade eden bu sonuç, birey- toplum ilişkilerini değişikliğe uğratmaktadır. “Birey-toplum etkileşimi ya da insanlar arası etkileşim sadece davranış düzeyinde değil; bilişsel düzeyde de oluşmaktadır” (Kağıtçıbaşı,1999:34). Bilişsel düzeydeki diasporik yönelim, toplumsal gerçeklikten soyutlanmaya ve aynı zamanda toplumsal gerçekliklerin soyutlaşmasına neden olmaktadır. Bulunduğu gerçek toplumsal uzamın dışındaki bir ortama kayan bilişsel düzey, gerçeklik algısını yitirmeye başlamaktadır.

Bu makalede, sanal topluluklarda oluşan diasporik ilişkilerin, gerçek toplumsal bağlamdan kopuşu nasıl tetiklediği, Facebook örneği üzerinden irdelenerek, sanal aidiyetin işlevsel boyutları tartışılacaktır. Zihinsel diasporanın sanal aidiyetle olan ilişkisi, etkin literatür taramasıyla ortaya konulacaktır.

1. ENFORMASYON ETKİSİNDE AĞ TOPLUMU

Kitle iletişim araçlarına eklenen yeni fonksiyonlar, kendi içinde ürettiği anlamsal pratiklerle birlikte, eklenildiği yapıların niteliğini değişime uğratmıştır. Ortaya çıkan yeni nitelikli bu yapılar, toplumsal dönüşümün ileri boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Nitekim iletişimi uzam ve zamana bağlı olmaktan çıkararak iletişim teknolojileri, küresel bağıntılılığın önünü açmıştır. Platon, bir yerleşim yerinin(site) coğrafi uzamını ve demografik yapısını, konuşmacının sesini duyurabileceği kadar insan sayısı ve yerleşim büyüklüğü olarak tanımlamıştır (Törenli,2005:91). Günümüz toplumunu farklı kılan özellik tam olarak bu noktaya işaret etmektedir. Tarihin başka hiçbir evresinde, enformasyonun küresel ölçekte anlık paylaşımı sağlanamamıştır. Sayısal devrim olarak nitelendirilen bilgisayar teknolojileri, enformasyonu bir araya getirerek işlenmesini, depolanmasını ve aktarımını kolaylaştırmıştır. Ortaya çıkan şebekeleşme ve ağ yapılanması, enformasyon otobanlarının yaygınlaşmasını ve toplumlar arası etkileşimin artmasını sağlamıştır. Küreselleşmeyi doğuran bu etkileşimin niteliği, toplumsal yaşam dinamiklerini yeniden yapılandırmış, yerelliğin küresel ölçekte pazarlanabilirliği sonucunu doğurmuştur.

Castells, ağ teknolojilerinin yarattığı makro dönüşüm sürecini, mikromühendislik çalışmalarına bağlı olarak gelişen sayısal teknolojiler, internetin ortaya çıkması, yayılan bilgisayarlaşma ve teknolojik bölünme bağlamında ele almıştır. Gelişmiş bilgisayar sistemleri, ortaya çıkan yeni ve güçlü matematiksel modellerin karmaşık finansal işlemleri yönetmesine ve son derece hızlı bir biçimde gerçekleştirmesine olanak sağlamıştır (2008:171). Öyle ki ağır sanayi anlayışının gereksiz bulunması ve enformasyona dayalı üretim ilişkileri, toplumsal alt yapının yeniden şekillenmesini tetiklemiştir. Post-endüstriyel bir anlayışla birlikte, enformasyon, kişiye bağlı olgusal bir kavram olmaktan çıkıp, toplumsal bağlama nüfuz eden nesnel bir yapıya bürünmüştür. Bu durum enformasyonun, üretim-tüketim pratikleri içerisinde alınıp satılan bir metaya dönüşmesine neden olmuştur.

McLuhan, toplumsal dönüşümleri teknolojik determinizm bağlamında ele alırken, elektronik çağ olarak tanımladığı iletişim teknolojilerinin yaygınlaştığı dönemde, kitle iletişim araçlarıyla aktarılan enformasyonun, insanlığı özüne yani kabile çağına yönelttiğini savlamıştır. McLuhan bu durumu içe dönme, içe patlama ya da içe kıvrılma olarak tanımlamaktadır (Güngör,2011:160). Toplumlar arası bağıntılılığın ortaya çıkardığı “global köy”, McLuhan’ın teknoloji odaklı deterministik savlarının dayanak noktası olmuştur.

Kapital sistem içerisindeki bilgi temelli ekonomi anlayışı, küresel ölçekte üretim yapan çok uluslu şirket yapılanmalarını ortaya çıkarmıştır. Ekonominin küreselleşmesiyle birlikte, artan kentlilik oranı, biçimlendirilmiş tüketim pratiklerini de beraberinde getirmiştir. “Nasıl sanayisel yoğunlaşma her zaman mal üretiminin artmasına neden oluyorsa, aynı şekilde kentsel yoğunlaşma da ihtiyaçların sınırsız bir artışıyla sonuçlanmaktadır” (Baudrillard,2010:74).

Dijitalleşmiş ve ağlar oluşturmuş bütünlüğe dayalı yeni çoğul iletişim sisteminin temel özelliği, bütün kültürel ifade biçimlerini ve prosesleri kapsamaması ve aktarmasıdır (Castells,2008:499). Bu bağlamda düşünüldüğünde ağ toplumlarının en önemli özelliği, küresel kültür üretimine olan paydaşlılığıdır. Merkezlesmeyi beraberinde getiren küresel ağ bağlantısı, kültürel üretim ilişkilerinin de yerellikten ayrışmasına neden olmaktadır. Özellikle internet, mobil telefon kullanımının yaygınlaşması, bireylerin ağ sistemine olan katılım düzeyini arttırmaktadır. Her anlamda birbiriyle ilintili olan toplumların, etkileşimsel çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan kompozisyonlar, mevcut ağa eklenerek genişlemeyi sağlamaktadır. Küresel ağ sisteminin yaygınlaşması, beraberinde ağ toplumlarındaki artışı getirecektir. Ancak bu yaygınlaşmanın önündeki en büyük engel gelişmiş ve az gelişmiş toplumlar arasındaki sayısal enformasyon uçurumudur. Ağ sistemine ulaşım problemi yaşayan az gelişmiş ülkeler, küresel ağ sistemine uyum konusunda geride kalmaktadır. Ekonominin enformasyon üzerinde yapılandığı bir sisteme yabancı olmak, ülkelerin küresel pazardaki konumunu tehdit etmektedir. Bununla birlikte toplum içerisinde yaşanan sayısal enformasyon uçurumu da bütünsel ağ yapısının yaygınlaşmasını engellemektedir. Toplumun güçsüz kesimlerinin erişim sorunları iki boyutludur. Birincisi teknolojiye fiziksel olarak erişimin yetersizliği, ikincisi kullanım için yeterli şartların sağlanamamış olmasıdır (Geray,2003:134). Fiziksel erişim, enformasyon kaynağı olan iletişim araçlarına ulaşabilmeyi ifade ederken, Kullanım için yeterli şartların oluşması ise; iletişim araçlarını kullananların, kullanma yetisine sahip olmasını ifade etmektedir.

“Bireylerin gündelik yaşam pratikleri içerisinde ağlara ulaşım, toplumsal yaşamın bir gereği olarak ön plana çıkmaktadır. Çünkü enformasyon toplumunda birey, gündelik yaşamına dair pratiklerinin neredeyse tamamını internet üzerinden gerçekleştirebilmektedir” (Göker, Doğan, Demir,2010:186). Fiziksel bir katılıma gerek kalmadan, internet amacıyla gerçekleştirilen pratikler, bireyin sosyal eylemlerinin sanallaşmasına neden olmaktadır. Bu sanallaşma, bireyi, gerçekliğin bir uzantısı olarak kabul ettiği sanal doyuma yönelten toplumsallaşma sürecinin ileri evrelerinden biridir.

Ağ toplumu içerisinde yaşamını sürdüren ağ insanı, toplumsal bağıntılılığın bir sonucu olarak yerel niteliklerinden sıyrılmaya başlamış ve öteki olarak tanımladığı insanlarla benzeşmeye başlamıştır. Dünyadaki toplumsal yapıları bütünleyen ağ yapılanması, insanları birbirine yakınlaştıran görünmez, sanal bağların oluşmasını sağlamıştır. Özellikle yeni iletişim araçlarına eklenen “sosyal medya”, kültürler arası etkileşim pratiklerinin oldukça yaygın kullanıldığı bir siberuzam olarak ön plana çıkmaktadır.

2. YENİ KİMLİK ARAYIŞI: SANAL KİMLİKLER

Kimlik, bireyin toplumsal bağlamdaki varlığına dair bilinçli algılarının, ötekilerle kurduğu somut ilişki pratikleri sonucunda soyut birbütünlüğe bürünmüş biçimidir. Nitekim toplumsallaşma sürecinde ortaya konulan "birey" olma çabaları, toplumsal bir kimliğin inşa edilme sürecini ifade etmektedir. Çünkü birey kimliği içe dönük kişisel algılarla birlikte dışarıya dönük ve toplumsal kolektivite etkisinde oluşan bütünsel sosyal algılardan oluşmaktadır. Bu nedenle kimliği birey kimliği ve kolektif kimlik olarak sınıflandırmak mümkündür."Bireysel kimlikler çok yönlü (aile, toplumsal cinsiyet, sınıf, bölge, din etnik ve millet) ve sıklıkla durumsal olup, farklı zamanlarda koşullara bağlı olarak önem dereceleri değişebilir. Bununla birlikte, kolektif kimlikler, (etnik ve milli bağlar) çoğu zaman “durumsal” değil, “kapsayıcı”dır. Kolektif düzeyde önemli olan, bireylerin seçenek ve hisleri değil, kolektif bağın niteliğidir" (Karaduman,2010;2888). Özellikle sosyal medyada kullanıcıların interaktif katılımıyla şekillenen sanal kolektif bilinç, sürekli değişkenlik gösteren yapısıyla, statik bir kimliğin oluşmasının önündeki en büyük engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kimlik, kişinin "kim" olduğunu tanımlama çabaları sonucunda kazandığı ve ötekilerden ayırt edilmek için kullandığı kavramsal bir soyutlamadır. Bu soyutlama ilişki pratiklerinde somutlaşan bir kişiliğin toplumsal düzlemdeki yansımasıdır. Ancak bu yansımayı alımlama ve içselleştirme sürecindeki en önemli etken, kişinin benliğine ilişkin bilinçli algılarıdır. Benlik, bireyin kimliğine dair algılarını şekillendiren en önemli yapıdır. Bilinçsel bir pratik olarak benlik, kişinin kendine dair bildikleri ve değerlendirmeleri ile başkalarının kişiye dair görüşlerinden kişiye yansıyanlardan oluşmaktadır (Ertürk,2010:94). Ancak soyutluğun okunaksızlığı ve makineleşen yapay aklın belirsizlikler üzerinde temellendirdiği bilinç, benliğin kaybına yol açmaktadır. Özellikle Eleştirel kuramcılarının üzerinde durduğu bilinç endüstrisi kavramı, kitleler halinde üretilen bireylerin, bilinci tüketim metasına dönüştürdüğünü savunmaktadır. "Süreç insan vücudunun yapay araçlarla değiştirilmesiyle beraber gitmektedir. İnsan bir müddet sonra kendi maddesinin niteliklerini yitirmektedir" (Rigel , Batuş, Yücedoğan,2003:136).

Küreselleşme ve post-modernizmin yarattığı imajların kısacasında şekillenen yeni kolektif bilincin başat etkisi, bireysel kimliklerin gerçek üstü izlenimler odağında şekillenmesine neden olmaktadır. Çünkü bilincin gerçekleşen ilişkisinde yaşanan kopukluk, simüle edilmiş gerçekliklere ilişkin imajların benlikle ilintilendirilmesi sürecini başlatmıştır. Bu yeni gerçeklik algısı bireyin içinde bulunduğu yöresel uzamdan, toplumsal bağlamdaki normatif değerlerine kadar uzanan oldukça geniş bir spektrumu ifade etmektedir.

Küreselleşmenin bir sonucu olan merkezsizleşme, daha doğrusu merkezi odakların küresel ölçekteki yayılımı, "yersiz-yurtsuzluk" kavramını ortaya çıkarmıştır. Yöresel uzamların ve zamana bağlı değişkenlerin silikleşmesi, kimliğin temel dayanaklarından biri olan kökenle bağdaşma olgusunu yitime uğratmıştır. Kimlik, kişinin uzamsal kökenleri üzerinde inşa edilen bir yapıdır. Bu kökenin yok olması, kişinin belirli bir yöreye bağlı kalmak zorunda olmaması ve fiziken olmasa da aynı anda birçok yerde olması, kimlikte yaşanan yitimin temel nedenleridir. Çünkü kimliğe ilişkin soruların temelinde yatan şey aitlik ihtiyacıdır (Karaduman,2010;2887).

Post-modernist toplumlarda hâkim olan belirsizlik durumu ve imajların benliğe içkin realitenin önüne geçmesi düşlem ve imgelemlerin inşa ettiği izlenim odaklı kimliklerin oluşmasına neden olmuştur. Gerçeklikle olan somut bağlantısı kopuk olan bu kimlikler sanal uzamlardaki sanal ilişkilerle inşa edilmektedir. Özellikle toplumsal yaşamın belirleyici dinamiklerinin giderek gerçek ötesi soyutluklara dönüşümü, soyutlaşan toplumsal ilişkileri beraberinde getirmiştir. Soyutluk, gerçekliğin sınırlarını aşan ancak gerçek üzerinde kontrol sağlayan bir toplumsal sisteme işaret etmektedir. Bu sistem bireylerin gerçek kimliklerinin yitimine ve dijitalleşmenin bir çıktısı olan yapay aklın ürettiği düşlem ve imgelemlerin oluşturduğu metaforik bir sanal kimliğin oluşmasına olanak sağlamaktadır.

Yitirilmiş kimlik, modern çağ insanının soyutlaşan toplumsal yapı içerisinde karşılaştığı en büyük problemdir. "Soyut sistemler tarafından yapılandırılan rutinler, içeriksiz, ahlakdışı (unmoralised) bir yapıya sahiptirler; kişilik-dışılığın giderek artan bir biçimde kişiselliği yutması fikri de geçerli bir fikirdir" (Giddens,2012:106). Soyut bir niteliğe bürünen toplumsal yapı, gerçekliğin ötesinde üretilen toplumsal formları 'sistem' adı altında meşrulaştırmaktadır. Geleneksel olanla karşılaştırıldığında, toplumsal kurumlar tarafından bireylere sunulan roller ve kişilikler, bu kurumların soyutlaşan yapıları nedeniyle silikleşmiştir. Soyutun içerdiği tanımsız belirsizlik, bireyleri kişiliklerini kendi elleriyle inşa etmeye yöneltmiştir.

Thomas, belirsizliği şöyle karakterize etmiştir:

“Modern toplumda durumun tanımı, belirsiz olanın tayin edilmesine, belirlenmesine denktir. Elli sene öncesi Rusya’sının mir ve Amerika köy toplumlarında hiçbir şey belirsiz değildi. Her şey tanımlanmıştı. Daha önce işaret ettiğim ve dünyanın tümünde etkisini gösteren iletişim olayının ve düşüncelerin özgürce yeryüzünde dolaşabilme şansına kavuşmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan genel bir hareketliliğin neticesinde, sadece bazı özel durumlar değil ama genel durumlar da belirsiz olma vasfına sahip oldu”(akt. Zijderveld,2001:128).

Sanal kimlikler, yeniden realize edilmiş toplumsal ilişkilerin sanal ortamlardaki tezahürü sonucunda oluşmaktadır. Bireyler sanal ortamlardaki varlıklarını sanal kimliklerle sürdürmekte ve sosyal ilişkilerini düzenlemektedir. Bu kimliklerin en önemli özelliği, kişinin kontrolünde geliyor gibi görünmesine rağmen tamamen kontrolsüz oluşudur. Çünkü sosyal ortamlardaki ‘onaylama’ sonucunda geçerlik kazanan kimliklerin, sanal bir sosyallik içerisinde oluşan ilişkilerle onaylanması sorgulanması gereken bir durumdur.

Sanal kimlikler idealize edilmiş ve süper egoyu ifade eden yapaylıklarıyla, gerçek kimliğin ötesinde konumlandırılmalıdır. Nitekim sanal kimliklerin inşa edilmesi sürecinde kişi, olmak istediği ideal kimliği ortaya koymaktadır. Öyle ki sanal uzamda toplumsallaşma eğilimindeki bireylerin ‘nick’ olarak tanımlanan kullanıcı adları edindikleri görülmektedir. Kullanıcı adları dikkatle irdelendiğinde, kullanıcının ideal kimliğini oluşturma sürecinin işlevsel yapıları anlaşılacaktır. Bu yapılar sanal ilişkiler sonucunda elde edilen sanal kişiliklerin gerçek toplumsal düzlemdeki eşdeğerliğininin kaybına yol açmaktadır. Sosyal medya ortamlarında yüksek derecede sosyal bir bireyin, gerçek iletişim ortamlarında oldukça pasif ve asosyal ilişkiler içinde olması sıklıkla görülen bir durumdur.

Sanal kimliklerin önemli bir özelliği, gerçek kimliğin aksine görülemez, dokunulamaz ve ölçülemez nitelikte oluşudur. Nitekim sanal ilişkilerin temel sonucu olan bu durum, kişinin yeni kimliğiyle orantılı olan sosyal bedene bürünmesini sağlamıştır. Bu bedenin gerçek toplumsal uzamda karşılığının bulunmaması, bireylerin aslında yok olma sürecine girdiğini göstermektedir. Çünkü soyut toplumsal yapı içerisinde, sosyal bedeniyle var olmaya çalışan bireyler, gerçek olanla ilişkilerini yitirmeye başlamaktadır.

Toplumsal gerçekliğin uğradığı dönüşümsel yıkım, soyut anlamların realize edilmesi sürecini beraberinde getirmiştir. Bu süreç, deterministik olmayan özerk bir sosyal yapıyı doğurmuştur. Kimliğe ilişkin bilinç kaybı, bireyi

yeni kimlik arayışına yönelmiştir. Gerçekliği algılama biçimlerindeki değişim, kullanışsız ve özgürlükten yoksul yapay akı üretmiştir. Yapay akıl, insana ait özelliklerin makinelere eklenmesi sürecinin, insana ait uzantılarla bütünleşmesini ifade etmektedir. Bu bütünleşik yapı, bireyin hiper-gerçeğe olan aidiyetini temellendirmektedir. Kişisel bilincin yenilgisi, okunaksız kolektif bilincin inşasını hızlandırmıştır. Yeni iletişim araçlarının sunduğu yapay akıl, bireylerin sanal kimliklerini inşa aşamalarını kontrol etmektedir. Sanal kimliklerin üretimi, yapay aklın bilinç pratikleri içerisinde sağlanmaktadır. Ancak bu sanal kolektif bilinç, toplumsal gerçekliğin okunaksızlığını daha da arttırmaktadır.

3. GERÇEKTEN KOPUŞ: SANAL AİDİYET

Aidiyet hissi, bireylerin, ilkel toplumsal klanlardan modern yaşamın örgütlü yaşam disiplinine kadar sürdürdükleri ve sosyal bir varlık olma nitelikleri kazandıkları, bireysel ve toplumsal anlamda işlerliği bulunan işlevsel bir bağa işaret etmektedir. Her birey hayati fonksiyonlarına yönelik pratiklerini grup dinamiği içerisinde gerçekleştirme eğilimindedir. Bu nedenle aidiyet, toplumsal yaşamın gerekliliği olarak kolektif kimlik ve bireyin kimliğin ayrılmaz bir parçası olarak ön plana çıkmaktadır. "Aitlik, kişinin özsaygısını yükseltebilmek adına önemli bir ihtiyaçtır. Bir grup aidiyeti temelinde oluşan kolektif kimlikler, beraberinde bağlanmayı ve bütünleşmeyi getirir. Sosyal ilişkilerin devamlılığın sağlanmasında kimlik, bu anlamda insanları bir arada tutan bir sosyal bağ ve çimento özelliği gösteren bir nitelik taşıır" (Karaduman,2010;2887).

Soyut toplumsal yapı bireylerin aidiyet odaklarını yeniden üretmektedir. Nitekim "modern toplum esas itibariyle, soyut bir toplum olup, kişinin kişiliğinden haberdar olması, anlam, realite ve özgürlük kavramlarını kavrayabilmesi hususunda kişiye yardımcı olma yeteneğini de giderek yitirmektedir" (Zijderveld,2001:90). Realitenin kavramsal boyutu, bilinç pratiklerinden uzaklaşarak, anlamların realize edilmesi ve yeniden üretimine uzanan bir çerçeveyi oluşturmuştur. Özellikle makineleşen toplumsal yaşam formasyonunda bireylerin, makinelerin ürettiği yapay akla bürünmesi, gerçekle olan bağlarından uzaklaşmasına ve makinelerin inşa ettiği bir siber uzam olarak sosyal medyada örgütlenmiş cemaatlere yönelmesine neden olmuştur. Öyle ki bu yapay akıl, bireyin zihinsel bağlamına yabancı olmakla birlikte, gerçekliğe ilişkin algıların yitirildiği sanal bir düşünsel sisteme sahiptir.

Bireyin gerçek toplumsal bağlamdaki aidiyeti, gerçeğe dayalı toplumsal pratikler sonucunda organize olmuş yapılar odağında şekillenmektedir. Çünkü

dış dünyayı algılama biçimleri, gerçeğe içkin bir aidiyet ilişkisine bağlıdır. Ancak toplumsal gerçekliğe dair kültürel kodların silikleşmesi ve yeni kodların makineler aracılığıyla üretimi, aidiyet odaklarını değişime uğratmıştır. Soyutlaşan toplumsal kodlar, bireyin aidiyetini gerçeğe bağlı olmaktan çıkarılmıştır. Makineler aracılığıyla üretilen kültürel kodların yarattığı sanal toplumsal prosesler, sanala olan aidiyeti tetiklemiştir. Bu nedenle günümüz modern bireyleri, gündelik yaşam pratiklerini sanal uzamlarda gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde sanal aidiyet, bireylerin değişen gerçeklik algısı içinde sanallaşan kodlara bağlılığını ifade etmektedir. Aidiyet, yersiz-yurtsuzluğun yok ettiği uzamsal bağlılık ve dijital kültürel kodların dönüşüme uğrattığı toplumsal gerçeklik çerçevesinde irdelendiğinde yeni toplumsal yaşam formasyonunu inşa eden dinamikler daha okunur olacaktır.

Bireyin kendi zihinsel süreçlerinden soyunarak yapay aklı sahiplenmesi, sanal olanla kurduğu ilişkiye dair aidiyetini temellendirmektedir. Bu nedenle sanalın üretim kaynağı olan araçların sunduğu imgeler, aidiyetin boyutlarını ve yapısını değişime uğratmaktadır. Modern bireyler, insani fonksiyonlarının neredeyse tamamını sanal uzamlarda oluşan anlamlar aracılığıyla almamaktadır. Dolayısıyla sanala duyulan aidiyet hissi, bireyin hayatı yeniden anlamlandırma çabalarının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı ilgi alanları ve ihtiyaçlara yönelik olarak üretilen imgeler bireyin aidiyet algısını sürekli olarak yeniden şekillendirmektedir. Bloglar, oyun siteleri, haber kaynaklı siteler, e-alışveriş siteleri ve sosyal medya ortamları gibi sanal toplumsal aktiviteleri içeren siber uzamlar, bireyin yeni kimliğini oluşturma sürecindeki gerçeklik algısını somutluktan uzaklaştırmaktadır.

Enformasyona bağımlı yaşayan bireyler için gereken enformasyonun üretim yeri dijital evrendir. Toplumsal bir gerçeğe dair enformasyon arayışında olan bireylerin, bu enformasyonu elde etmek için öncelediği kaynak kitle iletişim araçlarıdır. Ancak bu araçlar enformasyonu aktarma değil üretme fonksiyonuna sahiptir. Dolayısıyla sanal kodlarla üretilmiş enformasyona bağlı olan bireylerin, enformasyonun içeriğine gizlenmiş anlamlara duyduğu aidiyet hissi sanal aidiyeti ifade etmektedir.

Sanal aidiyetin ileri boyutu, bireyin sanal uzamlarda örgütlenmiş cemaatler içinde var olma çabalarıdır. Çünkü toplumsal gerçekliğin belirsizliğe uzanımı, geleneksel cemaatlerden kopuş sürecini başlatmıştır. Nitekim "Geleneksel cemaat yapısının yerini sosyal ağlara bıraktığını ifade eden Wellman ise bu örgütlenmeleri; e-mail, BBS, haber grupları, IRC v.b. internet uygulamaları aracılığıyla ortaya ve üyelerine arkadaşlık, bilgi paylaşımı ve aidiyet hissi sağlayan 'sosyal ağlar' olarak tanımlamıştır" (Haberli,2012:124,125). Bu bağlamda düşünüldüğünde, sanal cemaatler, sanal ortamlarda örgütlenen

ve sanal ilişki pratikleriyle şekillenen sanal toplumsal birimleri ifade etmektedir. Bu birimlerin birbirleriyle ve kendi içlerindeki iletişimi belirli bir yöresel uzama ya da zamana bağlı değildir. Çünkü "Sanal cemaatlerin mekânı siberuzaydır(cyberspace)" (Bozkurt,1999) ve bu cemaatler için geçerli olan zaman, yaşanan anın sürekli tekrarından ibarettir. Bu nedenle sanal cemaatlerdeki ilişki biçimleri, gerçek toplumsal uzamdakilerden farklıdır. Toplumsal uzamdaki geleneksel cemaatlerin soyutlaşan anlamlar ve yapay aklın ürettiği ilişki biçimlerinden uzak olması, sanal cemaatlere yönelimi ve bu cemaatlerle olan aidiyet ilişkisini kuvvetlendirmiştir. Nitekim geleneksel cemaatlere girebilmek için birçok ortak ilgi alanına sahip olması gereken bireylerin, sanal cemaatlere girebilmesi için tek bir ortak ilgi alanına sahip olması yeterlidir (Haberli,2012).

Wellman, geleneksel cemaatlerle sanal cemaatler arasındaki farklılıkları şöyle ifade etmiştir;

1. Bireylerin farklı ilgi alanlarına göre katılım sağladığı sosyal ağlar, geleneksel cemaatlere katılımı zayıflatmaktadır.
2. Sosyal ağlardaki cemaatlerde çevrenin birey üzerindeki kontrolüyle birlikte cemaatin de bireye karşı sorumluluğu düşüktür.
3. Sosyal cemaatlerde etkileşim, bireylerin doğuştan kazandıkları demografik özelliklere göre değil, hayat tarzı ve ilgi alanı gibi elde ettikleri ortak değerler etrafında şekillenmektedir.
4. Geleneksel cemaatlerde bireyler izole edilirken, sanal cemaatler küresel ağlarla birbirine bağlanmış bireyler arasında geniş bir etkileşim alanı sağlamaktadır.
5. Geleneksel cemaatler bireye aidiyet duygusu sağlarken, sanal cemaatler grup içindeki aidiyet hissi ve kimliğe bağlı değerlerin baskısını azaltmaktadır (akt.Haberli,2012:130).

Sanal cemaatlerde, geleneksel cemaatlerden farklı olarak art süremi bulunan bağlara ya da değerlere ihtiyaç duyulmamaktadır. Çünkü gerçek toplumsal bağlamdaki cemaatlere hâkim olan değer ve normların, art süremsel olarak üretilmesi, cemaat bağlarının üyeler üstü bir şekilde önceden tanımlanmış olmasına işaret etmektedir. Dolayısıyla geleneksel cemaatlere duyulan aidiyet hissi, art süremsel bir temellendirmeye ihtiyaç duymaktadır. Merkezi odaklarda yaşanan silikleşmeyle birlikte tarihin sonuna gelinmesi, toplumsal normların yeniden üretilmesi sürecini başlatmıştır. Küreselleşmenin yöresel uzama doğru yayılımı, aidiyeti belirli bir coğrafi sınır içinde örgütlenmiş cemaatlere bağlı olmaktan çıkarmış, küresel boyuttaki sanal cemaatlerle ilişkili

bir duruma getirmiştir. Bu durum bireyleri gerçek toplumsal bağlama yabancılaştıran nedenlerden biridir. Geleneksel bir yapı içerisinde oluşturulmuş normatif değerlerin güncel ilişki pratiklerinde uygulanması, bireyleri yeni aidiyet odaklarına yönelmiştir. Çünkü sanal cemaatlerdeki grup normları sürekli ve interaktif olarak güncellenmektedir. Gerçek toplumsal bağlamına yabancılaşan ve aidiyet sorunu yaşayan bireyler için sanal cemaatlerin sağladığı doyum oldukça önemlidir. Çünkü yeni toplumsal sistemdeki tanımlanmış ihtiyaçlar, somut değil sanal hazlar sağlamaktadır. Bu noktada geleneksel cemaatlere yabancılaşan bireylerin yaşadığı yalnızlık durumu, sanal cemaatlerde ileri düzeyde karşılanmakta ve birey kendini bu cemaatlere ait hissetmektedir.

Sanal aidiyet, bireylerin gerçek üstü toplumsal ilişkiler sonucunda inşa ettiği cemaatlere ve bu cemaatler içinde sosyalleştiği bir siber uzama olan bağlılığını ifade etmektedir. Öyle ki gündelik yaşam pratiklerinin çoğunu bu cemaatlerle olan ilişkisi çerçevesinde şekillendiren bireyler, oluşturdukları sanal bir profile, arkadaşlık, aile ve aşk boyutundaki ilişkilerini siber uzama taşımıştır. Bu tarzdaki yüksek değer içeren ilişkilerin sanal cemaatlere aktarımı, aidiyeti gerçek toplumsal bağlamın ötesine taşımıştır.

4. FİZİKİ BAĞLAM DAN UZAKTAKİ YERSİZ-YURTSUZLUK: ZİHİNSEL DİASPORA

TDK, diasporanın kelime anlamını, ‘kopmuş parça, kopuntu’ olarak tanımlamaktadır(<http://tdk.gov.tr>). Diaspora güncel Türkçe sözlükte ise “ Herhangi bir ulusun ya da inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer” olarak tanımlanmıştır(<http://ne-demek.com>). Kelime anlamıyla bir kopmuşluğu, dağılımlığı ifade eden diaspora, ana uzamın dışında yer alan örgütlenme biçimlerini ifade etmektedir. Günümüzde daha çok siyasi anlamıyla ön plana çıksa da zihinsel süreçlerde de sıklıkla görülen bir durumdur. Zihinsel diaspora ise, bireyin zihninin, fiziki olarak bulunduğu uzamın ötesine geçerek sanal ortamlarda örgütlenmiş birimlere katılmasıdır. Bu durum zihinsel anlamda bir kopuntu ve dağılmaya işaret etmektedir.

Küresel ağ bağıntılarının yarattığı yersiz-yurtsuzluk, zihinsel diasporanın temel nedenidir. Nitekim zihinsel diaspora, yersiz-yurtsuzluğu yani dağılımlığı, kökenlerinden sıyrılmış ifade etmektedir. Köken, gerçeklik algısı içinde var olan bir kavramdır. Gerçeklikle olan bağın yitimi kökenlerden de kopmaya neden olmaktadır. Dolayısıyla belirli bir kökene bağlı kalmak zorunda olmayan gerçekliğin, zihinsel düzlemde sabitlemesi mümkün değildir. Dü-

şünsel anlamdaki kökensizlik durumu, statik bir düşünsel yapıyı ve buna bağlı olarak değişmez gerçekliği engellemektedir. Toplumsal gerçekliğin ötesinde her an her yer de olabilme olanağı sağlayan sanal uzamlar, gerçeklikle birlikte kökenlerden de sıyrılışı beraberinde getirmektedir. Kökeni olmadan üretilen gerçeklikler, geçici bir bağlılık duygusu oluşturmaktadır. Bu durum zihinlerin sürekli olarak yenilenen diasporik ilişkiler içinde olduğunu göstermektedir. Çünkü kökenlerini yitiren bireyler yeni gerçeklikler içinde köken arayışına girmektedir.

Gerçeklik aslında olay ve objelerin zihinlerdeki kavramsal yansımalarıdır. Kavramsal bir temellendirmeye ihtiyaç duyan gerçeklik olgusu, zihinsel aktivitelerle üretilen imgeler aracılığıyla anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla kavramsallıktan yoksun bir gerçeklik algısı mümkün değildir. İçi boşaltılmış kavramlar ve imgesel üretimin makineler aracılığıyla gerçekleşmesi, zihinsel bir yersiz-yurtsuzluk sürecini başlatmıştır. Ancak farklı gerçeklik arayışlarına yönelen zihinler, yeni kavramsal imgelerle gerçekliği yeniden üretmeye çalışmaktadır. Bunun için zihinlerin yeni örgütlenmeler içerisinde gerçeklik kökenleri inşa etmesi gerekmektedir.

Yersiz-yurtsuzluğun zihinsel boyutu, belirgin kalıplara sığdırılamayan düşünsel üretim süreçlerini kapsamaktadır. Statik bir işlemden kopan bireyler, gerçekliğe dair anlamları örüntüleyerek kavramsallaştırmaya çalışmaktadır. Ancak anlamların sanallaşması, zihinlerin sanal gerçeklikler üzerinde örgütlenmesine neden olmaktadır. Sanalın şimdiye olan bağlılığı, zihinlerin kökensiz bir gerçekliğin sonsuz sayıdaki tekrarı içinde kaybolup gitmesini tetiklemektedir.

Zihinsel diaspora kavramını tanımsal bir düzlemde daha anlaşılır kılmaya çalışan Budrillard, televizyon ve bilgisayar metaforunu kullanarak insani özelliklerin makineleşen toplumsal düzlemdeki silikleşme sürecini ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yapay zekayı (aklı) ifade etmiştir. Nitekim makineleşen toplumlarda karşılaşılan en önemli sonuç, yapay aklın ortaya çıkmasıdır. Yapay akıl, görme yetisinde kayıp yaşayan insanların protez bir uzantı olarak kullandığı araçlar gibi, düşünsel yeteneklerini kaybetmeye başlayan insanların protezi olmaya başlamıştır. Yapay düşünce sisteminde üretilen sanal gerçekliklere karşı bağımsızlık sistemi zayıf olan her birey, gerçekliğe ilişkin anlamları makinelerdeki temsiller aracılığıyla alımlamaktadır. İnsan ve 'sanal' makineler arasındaki ilişkinin işlevsel yapıları, dönüşüm halkasının mikro ölçekteki uzantısına işaret etmektedir. "Nasıl ki aygıt Tele-kompüter insana tahsis edilmişse, insan da aygıtta tahsis edilmiştir" (Baudrillard, 1998:62). İnsan, sahip olduğu araçlara anlamlar yükleyerek onları içsel-

leştirmekte ve içselleştirdiği araçları benliğinin ayrılmaz bir parçası, vücudunun hayati bir uzvu niteliğine büründürmektedir. Soyutlaşan toplumsal yapıda gerçeklik bağlamından uzaklaşan iletişim süreci, makineler aracılığıyla aktarılan imgelerin oluşturduğu anlamlarla sağlanmaya başlanmıştır. Toplumsal yaşam pratikleri içinde sahip olduğu anlamları makineler tarafından üretilen imgeler aracılığıyla alımlayan bireyler, makineleri içselleştirmeye başlamış ve makineler tarafından üretilen yapay akıl, bireyin yaşamı anlamlandırma süreçleri üzerinde başat etkisi olan bir konuma yükselmiştir. Televizyonun ve bilgisayarın yarattığı simülatif anlamlar dünyası, bireyin seyirci olarak dışarıda kalmasının önüne geçerek onu içine çekmiş ve sanal anlamların üretim sürecine ortak etmiştir. Baudrillard bu durumu şöyle ifade etmektedir;

“İnsanlar karşınıza geçip; bilgisayar daha pratik aynı zamanda da daha karmaşık bir yazı makinesidir demektedirler. Oysa bu kesinlikle doğru değildir. Yazı makinesi tamamıyla dışa dönük bir alettir. Makineye takılı yazı kâğıdı benim gibi boşlukta hareket edebilmektedir. Yazma eylemiyle doğrudan fiziksel bir temas halinde olduğum söylenebilir. Bakışlarımı boş ya da yazılmış kâğıdın üzerinde gezdirebilirim. Oysa ekranda bunu yapmam olanaksızdır. Bilgisayar bir protez gibidir. Bu makineyle doğrudan dokunma ve karşılıklılığa dayalı duysal bir ilişki içinde olduğum, ekranın bir uzantısına benzediğim söylenebilir”(2005:82).

Makineleşen soyut toplumlarda bilgisayar ile kullanıcıları arasında karşılıklı kontrol sağlayan bir etkileşim sürecinden söz etmek mümkündür. Ancak her yanı makinelerle donatılmış ve bu makinelerle üretilen sanal anlamları içselleştirmiş bireyler, zihinsel üretim süreçlerine katılım sağlayamadıkları için, kendi zihinlerinden vazgeçerek yapay akli kullanmaya başlamıştır. Artık kişinin anlam üretmekte yetersiz kalan kendi zihnine ihtiyacı yoktur. Çünkü ihtiyacını duyduğu her şey makineler aracılığıyla üretilmekte ve servis edilmektedir. Öyle ki aşk, arkadaşlık ve özgürlük gibi anlamlar bile makineler tarafından inşa edilmektedir. Bu nedenle kişi kendi zihnine yabancılaşarak gereksiz görmeye başlamıştır.

Sanalın sonsuz belirsizliğinde üretilen dijital bir düşünsel sisteme sahip olan yapay akıl, bireyi gerçekliğin ötelendiği sanal bir toplumsallığa yöneltmektedir. Bu nedenle yapay akli protez olarak kullanmaya başlayan bireyler, sanal uzamlarda örgütlenmiş cemaatlere katılma çabası göstermektedir. Çünkü bu sonsuzluklar dünyasında sağlanan haz, gerçek olandan çok daha fazladır. 1999 yapımı Matrix filmindeki bir sahne bu durumu özetler niteliktedir. Bilgisayar ortamında yaratılmış sanal bir dünyayı konu edinen filmde,

arkadaşları hakkındaki bilgileri ajan olarak nitelendirilen sistem koruyucularına sızdıran karakter, bu ajanlardan biriyle yediği yemekte, yediği etle ilgili şunları söylemektedir: ‘ Senin gerçek olmadığını çok iyi biliyorum. Ama yine de çok lezzetli görünüyorsun. Seni afiyetle yiyeceğim’. Sanalın insanlarda yarattığı doyumsuzluk hissi, yaratılan sonsuzluklarla birlikte daha geniş boyutlara ulaşmaktadır. Bireyler gerçek toplumsal uzamda yaşadıkları tatminsizlik hissini, sanal cemaatler içinde gidermektedir. Ancak sanal uzamlarda örgütlenmiş cemaatlerde etkileşim odaklı bir tatmin hissi yaratıldığı düşüncesi büyük bir yanılsamadır. Aslında bilgisayar başına oturulduğunda iletişim kurulabilecek birisi yoktur. Bilgisayarın bireyin karşına çıkardığı kişiyle kurulan sanal etkileşim, uyuşturucu etkisi yaratmakta ve kişinin sonsuz bir içe kıvrılma döngüsüne girmesine neden olmaktadır (Baudrillard,2005:81).Bu durum gerçeklikten kopuş halindeki bireylerin sanal cemaatlerde organize olmuş toplumsal ilişkilerle yalnızlığını gidermediğine aksine yalnızlığa gömüldüğüne işaret etmektedir.

Bireyin makinelere ve bu makinelerin yarattığı sanal uzamlarda örgütlenmiş cemaatlere olan bağlılığı, zihninin fiziken bulunduğu gerçek toplumsal bağlamdan koparak aidiyet hissettiği sanal cemaatlerdeki diasporik ilişkilere yönelmesine neden olmaktadır. Sosyalleşme ortamlarında fiziken bulunan bireylerin, bilgisayar ve akıllı telefonlarını yanlarından ayırmamaları bunun en önemli göstergesidir. Çünkü bulunduğunuz ortamda arkadaşınızın, sevgilinizin ya da aile bireylerinden birinin elindeki akıllı telefon aracılığıyla zihinsel olarak sizden uzaklaştığına tanık olmanız çok sık karşılaşılan bir durumdur. İnsanın makinelerle kurduğu içselleştirilmiş ilişki, zihninin gerçeklikten koparak makinelerde yaratılan yeni dünyaya yönelmesini tetiklemektedir. Artık fiziki gerçekliğe bağımlı olan bir zihinsel yapıdan söz etmek mümkün değildir. Zihinlerin fiziki bağlamdan uzaklaşarak sanal bir diaspora oluşturması, gerçekliği içi boşaltılmış bedenlerle sürdürülmesi anlamına gelmektedir. Binçten uzaklaşan bir gerçeklik, sanalın durdurulamaz yayılımı karşısında yok olmaya başlamıştır.

Artık özne ve nesne ayrımı ortadan kalkmıştır. Bireye özne olma niteliği kazandıran bilincin, nesnelere tarafından üretilen yapay anlamlarla inşa edilmesi ve nesnelere bilince için bir yapıya bürünmesi öznenin yok oluşunu ifade etmektedir. Nitekim artık nesne de yoktur. Artık nesneleşmiş özneler ve özneleşmiş nesnelere ürettiği, çarpık ilişki biçimleri odağında şekillenen sanal bir toplumsal anlam vardır. “Özne ve Nesne arasındaki ayrım çizgisinin sanal bir şekilde ortadan kaldırıldığı bir dünyada karşılıklı etkileşim denilen şey ne işe yarayabilir ki?”(Baudrillard,2005:79).

5. YENİ KAMUSAL ALAN OLARAK FACEBOOK VE DİASPORİK İLİŞKİLER

Kamusal alan, 18. Yüzyıl sonlarına kadar seçkin bir yaklaşımla, devlet erkinin nüfuzunda şekillenen özel bir yapılanmayı ifade etmiştir. Günümüzde de burjuvazi ve yönetsel erkin nüfuzunda olan kamusal alan, toplumsal dinamiklere yön veren, siyasi ve ekonomik güncelere dair kamuoyunun inşa edildiği bir üretim alanıdır. Ancak toplumsal bilinç pratiklerinde meydana gelen değişim ve iletişim teknolojilerinin yarattığı dönüşüm, kamusal alanın altyapısını yeniden şekillendirmiştir. “Bu altyapı, elektronik kitle iletişim araçlarının yükselişiyle, reklamın kazandığı yeni önemle, eğlenceyle bilgilenmenin gittikçe birbirinin içine akmasıyla, her alanda artan merkezileşmeyle, liberal dernekçiliğin ve bir bakışta hâkim olunabilir yerel kamusal alanın çöküşüyle v.s. bir kez daha değişmiştir”(Habermas,2000:31,32). Kitle politikasına bağlı olarak genişleyen devlet erki ve kolektifleşen özel çıkarlar sonucunda yaşanan temsil sorunu, kamusal alanın, bağımsız ve özgür bireylerin katılımını içeren, sınıfsal ötelenmenin geçerliğini yitirdiği rasyonel ve eleştirel bir ortamda şekillenmesiyle ortadan kalkmıştır. Habermas, yeni kamusal alanın beraberinde getirdiği normlar ve davranış pratikleri üzerinde durmuştur. Herkesin özgürce erişebildiği ve tüm ayrıcalıkların ortadan kalktığı bu yeni uzlaşma alanı, toplumsal yaşamı güvenceleyen değerler ortaklığının üretim alanı olmuştur. Aleniyet ilkesi bağlamında örgütlenen kamular, söylemsel farklılıklara dayalı toplumsal iletişim kanallarının artırılmasını amaçlamıştır.

Özgür ve bağımsız katılımsal niteliği, kayıt esnasında sınıfsal bir şart aranmaması, Facebook’un, çok büyük bir kamusal alan olduğunu göstermektedir. Nitekim katılımcıların, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi güncelere ilişkin kamuoyu oluşturma çabası, ortamdaki iletişimin kamusal niteliğine vurgu yapmaktadır. Bunun en güncel örneği; “Tape” skandalı olarak adlandırılan siyasi gündemin Facebook’ta yer alan tartışma ortamlarında yarattığı kamuoyudur. Nitekim bu sanal kamuoyu, toplumsal gerçeklik düzleminde de güçlü etkilerini hissettirmektedir. Toplumsal bağlamda düşünüldüğünde bu kamusal alanın, sistematik örgütlenmeler için kullanımının yaygınlaştığı görülmektedir. Mısır’da ve Ortadoğu’da yaşanan halk hareketleri bunun en büyük göstergesidir. “Dolayısıyla internet ağları, cep telefonu ağları, önceden var olan sosyal ağlar, sokak gösterileri kamusal meydanların işgalleri, camilerin çevresindeki Cuma toplaşmaları, bunların hepsi de Mısır devrimini başlatan, kendiliğinden, büyük ölçüde lidersiz, çok biçimli ağların ortaya çıkmasını sağlamıştır”(Castells,2012:63).

Yeni medya ortamı olarak, toplumsal iletişim uzamına eklenen sosyal medya, kamusal aktivitelerin gerçekleştiği ve yeniden üretildiği plural bir katılım sürecini ifade etmektedir. Geniş bir spektrumda sağlanan bu yeni kamusal uzlaşma ortamı, katılımcıların aktifliğiyle ön plana çıkmaktadır. “Yeni medya artık yaşamın her anında yer almakta ve her alanında kullanılmaktadır: kişilerarası iletişim, ticaret, siyaset, sağlık, kariyer ve oyun” (Binark,2007:5). Ancak bu medya doğası gereği, iletişimin fiziksel dinamiklerinin ötesinde, sanal ağlar üzerinden icra edilen ve gerçekliğin sınırlarını aşan bir dünya yaratmaktadır. Birey, toplumsal bağlamıyla olan etkileşimini, zihinsel, doğal ve sosyal ağlar arasında bağıntı kurarak anlamlandırmaktadır. Ağlar arasındaki hiyerarşinin tasavvuru, bireyin sanal yönelimlerinin temelini oluşturmaktadır. Ancak buradaki temel problem, yönelimlerin yarattığı çatışmadır. Kişilerarası iletişim pratiklerine yönelik kurgulanan sosyal medya, toplumsal anlam üretiminin sağlandığı kamusal alana dönüşmüştür. Nitekim toplumsallaşmış iletişim, kamusal alanda kişilerarası iletişimin ötesinde var olmaktadır. “Dijital çağda iletişim teknolojisinin sürekli dönüşümü, iletişim medyasının erimini, hem küresel hem yöresel, hem jenerik hem sürekli değişen bir örüntü halindeki bir ağ üzerinden toplumsal hayatın tüm alanlarına yaymaktadır” (Castells,2012:21). Toplumsal dinamiklerin sanal ağlar üzerinden şekillenmesi, sanalın durdurulamaz yayılımı, toplumsal gerçekliğin tüm yapı taşlarıyla birlikte yeniden anlamlandırılması sürecini başlatmıştır. Bu anlamlandırma sürecinde sanalla gerçek olanı bütünleştirme çabası, hipergerçeklik sentezini oluşturmuştur.

Facebook, 1.28 milyar kullanıcı sayısı ile (<http://investor.fb.com>) küresel boyutta örgütlenmiş bir sosyal paylaşım sitesi olarak, toplumsal üretimin sağlandığı multifonksiyonel bir iletişim ortamıdır. Facebook, 31 Ağustos 2013 tarihi itibarıyla dünyada en çok ziyaret edilen web siteleri ve en çok ziyaret edilen sosyal ağlar arasında lider konumdadır(<http://sabah.com.tr>). Türkiye’de de en fazla ziyaret edilen Web siteleri arasında Facebook, Google’dan sonra ikinci sırada yer almaktadır (<http://alexa.com>). Kullanım amaçları kullanıcıya göre farklılık gösterse de arkadaş edinme, denetim ve gözetim, video, resim, fotoğraf, müzik, oyun, siyaset, ticaret, cinsellik, örgütlenme, ihbar ve fikir paylaşma gibi amaçlarla kullanıldığı gözlemlenmiştir (Toprak, Yıldırım, Aygül, Binark, Börekçi, Çomu, 2009:41).

Facebook’un Türkiye’deki kullanım oranlarıyla ilgili verileri şöyledir;

- Türkiye internet trafiğinin %4,07’si Facebook üzerinde gerçekleşmektedir. Dikkat çekici bir diğer nokta ise tüm dünyadaki 8 milyar site arasında Facebook kullanım trafiği %12,73’tür.

- Türkiye’deki Facebook kullanıcı sayısı, 29.663.140’tır. Bu kullanıcıların %36’sı kadın, %64’ü erkektir.
- Türkiye’de bir ayda ortalama 76 milyar sayfa görüntülenmesi yapılmaktadır.
- Türkiye’de bir ayda yapılan paylaşım sayısı ortalama 2.7 trilyondur.
- Türkiye Facebook kullanan ülkeler arasında en çok kullanıcı sayısına sahip 5. Ülkedir.
- Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bir kullanıcının ortalama arkadaş sayısı 130’dur. Her kullanıcı ortalama 90 paylaşım yaparken, 80 gruba üye olmakta ve günlük olarak zamanının 56 dakikasını Facebook’a ayırmaktadır (<http://facebook.com>).

Facebook, kullanıcıların interaktif katılımıyla şekillenmesi açısından, sürekli yeniden üretilen plural bir kamusal alanı ifade etmektedir. Kullanıcılara yönelik çok yönlü fonksiyonlar, tüketim odaklı bakış açısından ele alındığında, zihinsel doyumu doruk noktalara ulaştırmaktadır. Sanal iletişim zincirlerine bütünüyle hakim olmak isteyen sosyal ağlar, farklı ihtiyaçlara eş anlı hitap eden uygulamalarla zenginleşmiştir. Nitekim Facebook’un kullanıcılarına sunduğu geniş kullanım fonksiyonları, sanal aidiyeti kuvvetlendirmektedir.

Facebook’ta yer alan fonksiyonlar şöyledir;

- Fotoğraflar
- Armağanlar
- Pazar yeri
- Dürtmeler
- Etkinlikler
- Video
- Uygulamalar
- Yabancı dil seçeneği (<http://wikipedia.org>).

Gündelik yaşamın rutinleri arasında yer alan etkileşim ve eğlence gibi kavramların, sanal uzama entegre edilmesi, sanal aidiyetin senkronize olmuş fonksiyonlarla sağlandığını göstermektedir. Sanal kimliklerini inşa etme eğilimindeki bireylerin fotoğraf, video gibi paylaşımlarla benliklerine içkin anlamları üretmeleri, aynı zamanda bu materyalleri gözetleme pratiklerinde kullanmaları sanallaşma sürecinin dönüşüm halkasını oluşturmaktadır. Kullanıcıların birbirlerine ikonik hediyeler yollaması ve “dürtme” ile etkileşim

sürecini başlatması, toplumsal ilişkilerin sanal uzamlardaki uzantılarına işaret etmektedir. Etkileşimin sanallaşma süreci, toplumsallığın önündeki en büyük engeldir. Nitekim yeni neslin toplumsal değerlere karşı duyarsızlığı, etkileşim biçimleri ve uzamlarında yaşanan değişimlerle doğru orantılıdır. Asosyalleştiği ve bireyselleştiği düşünülen bireyler aslında farklı toplumsallaşma ortamlarında etkileşime girmektedir. Ancak burada sorgulanması gereken temel nokta bu etkileşimin gerçek toplumsal düzlemdeki geçerliğidir.

Boş zamanları geçirmeye yönelik çok yönlü uygulamalar, bireyin gerçek toplumsal bağlamdan her an soyutlanmasına ve zihinsel diaspora yaşamasına neden olmaktadır. Ayrıca her kullanıcının kendi dilinde kullanabileceği uygulamalar, erişimi ve ilgilenim düzeyini arttırmaktadır. Gündelik ihtiyaçlarını bireysel olarak ve kontrollü bir şekilde giderme fırsatına sahip olan bireyler, gerçeğin ürkütücü etkilerinden uzaklaşarak, sanal hazzın mutluluğuyla doyumlanmaktadır.

Facebook, iletişim teknolojileri bağlamında, sanal olanın gerçek üzerindeki belirleyiciliğini ortaya koymaktadır. Bu belirleyicilik, bireylerin gerçeklikten uzaklaşarak sanal dünyaya yönelmeleri, bu sanal dünya içerisinde topluluklar oluşturmaları dolayısıyla katılımlı bir sosyal alan yaratmaları sonucunu doğurmuştur. Gerçeklik içerisinde anlamsızlığa sürüklenen bireylerin sanal gerçeklikleri realize etme çabası, toplumsal düzleme yabancılaşmalarını tetiklemiştir. Bunda toplumsal dönüşümün beraberinde getirdiği postmodernist etkinin önemi büyüktür. “Postmodernizmin iki boyutu vardır: gerçekliğin imajlara dönüşmesi ve zamanın bir dizi ebedi şimdiler halinde parçalanması”(Featherstone,2013:26). Gerçekle görünüm arasındaki bu farkın yarattığı belirsizlik ve şimdije olan bağlılık, bireylerin silik kimliklerini anlamlandırma çabalarına dönüşmüştür. Gerçeklikten kopan kimiksiz bireyler, sanal ağlardaki kamusal alanlarda var olma davranışına yönelmiştir. Çünkü bu kamusal alanlar, bireyin ideal kimliğini inşa edebileceği, ütopyik bir dünyanın kapılarını aralamaktadır. Gerçekliğin yok oluşunun sonucu, gerçekliğe dair yanılgıların oluşturduğu sanal ilişkilerin ortaya çıkmasıdır. Bu ilişkiler kişiye gerçek dünyada sağlayamadığı doyumları sunmakta, gerçekliğin kontrolünü sağlama egosunu tatmin etmektedir. Böylece Baudrillard’ın sözünü ettiği simülasyon kavramı, simüle edilmiş ilişki pratiklerinde daha da görünür olmaktadır. Çünkü, “bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun gerçeğin modeller aracılığıyla yeniden üretilmesine hipergerçek yani simülasyon denilmektedir” (Baudrillard,2005:14).

Facebook’un sunduğu sanal kimlikler, kullanıcılarda “ben” ve “biz” çatışması yaratmaktadır. Çünkü kişisel bir aktivite olarak kazanılan “ben” kimliği, sanal aktivitelerin oluşturduğu “biz” kimliğiyle uyum sorunu yaşamaktadır. “Ben” kimliği kişinin görülebilir, elle tutulabilir kimliğini ifade

etmektedir. Ancak, “sosyal kimlik sonuçta sembolik bir biçimlendirmedir. ‘Sosyal beden’ görülebilir, elle tutulabilir bir gerçeklik olarak yoktur” (Assman,2001:132). Bireyin gerçek toplumsal uzamda yaşadığı ben kaybı, sosyal bedene bürünmesine ve benliğini bu kimlikle üretmesine neden olmaktadır. Bu beden ve bedeninin içinde bulunduğu kamusal alan olarak Facebook, elle tutulamayan, görünmez bir sanallığı ifade etmektedir.

“Facebook, diğer bütün sosyal ağlar gibi kullanıcılarını bir profil oluşturmaya teşvik etmektedir. Facebook’ta kişilerin profillerinde şu bilgiler yer almaktadır: Cinsiyet, doğum tarihi, memleket, dini inanç, hobiler, sevdiği müzik ve filmler, iletişim bilgileri, eğitim ve iş bilgileri, üye olduğu gruplar ve sayfalar, arkadaşlar, paylaşılan fotoğraflar ve videolar”(Göker, Doğan, Demir,2009:188). Bireylerin gerçek yaşamdaki kimliklerine ilişkin niteliklerinin sosyal kimlikleriyle bütünleşerek oluşturduğu sanal kimlikler, siber ilişkilerin benliği dönüştürme sürecinde, farklılaşmış bir sanal aidiyet algısını beraberinde getirmektedir.

Kimliğin ayrılmaz bir parçası olan benlik, sosyal ilişki pratikleri içerisinde şekillenen çok yönlü bir yapıyı ifade etmektedir. Kişinin benliğine ilişkin algıları, sosyal çevrelere sunumuyla şekillenmektedir. Benliğin onaya sunulması, ideal ve gerçek arasındaki uzaklığın boyutlarıyla yakından ilintilidir. Bu uzaklığın daralması, kişinin benliğine olan bağlılığını arttırmaktadır. Ancak toplumsal gerçekliğin silikliği, benliğin sunumunu karmaşık ve kontrolsüz bir sürece doğru ilerletmektedir. Toplumsal gerçeklikten uzaklaşan sunum, sosyal ağlar üzerinde örgütlenmiş kamusal alanlarda gerçekleşmektedir. Kullanıcılar ideal kimlikleri çerçevesinde ilgi alanlarını, sosyalleşme ortamlarını ve mahremiyetlerini kamusal alana açmaktan kaçınmamaktadırlar. Nitekim Facebook’ta yer alan “Like (beğen)” butonu kişinin benliğini onaya sunduğu bir seçenektir. Birey ideal kimliğini inşa ederken, benliğine ilişkin sunumlarının onayını beklemektedir. Facebook’ta “unlike (beğenmeme)” butonunun bulunmaması, sosyal çevrenin mutlak onayının alınması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla sunulan benliğin sürekli onaylanması, ideal kimliklerin inşa sürecini hızlandırmaktadır. Bu durum, kullanıcıların, sanal kimliklerine olan aidiyetini ve özdeşliğini arttırmaktadır. Kişinin sanal kimliğine olan aidiyeti bağlamında örgütlenen sanal kamusal alanlar, bağlılığı yüksek katılımcılardan oluşan sağlam bir örgütlenmeye dönüşmektedir. Toplumsal gerçeklik uzamından soyutlanan bireylerin, sanal kimliklere yönelimi, Facebook uzamındaki ilişkilerin işlevsel boyutlarını gözler önüne sermektedir.

Facebook kullanım alışkanlıkları üzerine yapılan bir araştırmada, kullanıcıların Facebook’u öncelikli olarak, arkadaş bulma, özgür olma, yalnızlık

giderme ve gözetleme amacıyla kullandıkları tespit edilmiştir (<http://inet-tr.org.tr>). Aidiyet algısının odak noktalarından birini oluşturan grup dinamiği, sanal arkadaş edinimi ile sağlanmaktadır. Özellikle karşı cinse ve geçmiş dönemdeki arkadaşları bulmaya yönelik eğilimler, gerçek toplumsal bağlamdaki toplumsal ilişkilerin, yeni kamusal alan olarak Facebook'ta inşa edildiğini göstermektedir. Bu durum sanal uzamlara olan aidiyeti tetiklemektedir. Mikro ölçekteki arkadaş bulma çabaları, makro ölçekte düşünüldüğünde sanal cemaatlerin cazibesi daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim günümüz kullanıcılarının tamamına yakını belirli bir ilgi alanına yönelik oluşmuş sanal cemaatlerden en az birine katılım sağlamakta ve bu cemaatler içindeki toplumsal aktivitelere yönelmektedir. Bu durum kullanıcının gerçek toplumsal bağlamdan soyutlanmasına ve aidiyet hissettiği sanallığı içselleştirerek zihinsel diaspora yaşamasına neden olmaktadır. Çünkü içinde bulunduğu toplumsal gerçekliği yabancılaşan bireyler, sosyal yaşamdan soyutlanarak yalnızlık hissine kapılmaktadır. Asosyallik olarak adlandırılan bu durum, sanal uzamlardaki etkileşimle tatmin edilmekte ve bireyin sosyalleşme süreçleri sanal cemaatlerde işlerlik kazanmaktadır. Günümüzde sosyal sermayesi düşük olan ve ötekilerle iletişim kurmaktan kaçınan asosyal bireylerin, sosyal medyada örgütlenmiş cemaatlerdeki aktif sosyal ilişkiler içinde olması, popülerlik algısının boyut değiştirdiğine vurgu yapmaktadır. Ancak sosyal sermayeyi sanal yoldan biriktirme eğilimi ve sanal etkileşime dayalı ilişki pratikleri, bireyi anlık doyumlarla kontrol altına almakta ve sanala olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Ayrıca toplumsal yapı ve kurumların sunduğu toplumsal rollerin kıskacından bunalan bireyler, baskı ve zorlama hissetmeden etkileşim kurabilecekleri bir iletişim uzamı olan Facebook'u tercih etmektedir. Çünkü geleneksel olanın günümüz dinamiklerini kontrol etmekteki yetersizliği, içi boşaltılmış soyut anlamların egemen olduğu bir toplumsal yapı ve tahakküme dayalı bir toplumsal sistem içinde bireylerin zihinsel bir soyutlanma yaşayarak özgürleşme arayışında olmaları, sanal aidiyetin bir sonucu olan zihinsel diasporaya işaret etmektedir. Facebook'un görece sunduğu özgür katılım ortamı ve kullanıcıların gerçek kimliklerini gizleyebilme olanağına sahip olması Facebook'ta örgütlenmiş sanal cemaatleri cazibe merkezi haline getirmektedir. İçi boşalmış toplumsal anlamlar, kültürel norm ve değerlerdeki değişimi de beraberinde getirmektedir. Çünkü bu ilişkiler, geleneksel toplumsal yapının karşıt olduğu kültürel davranışları yaratmaktadır. Niedzwiecki'nin değindiği "dikizleme kültürü" bunun en önemli göstergesidir. Başkalarının hayatlarını takip etmeyi sanal benliklerinin bir parçası haline getiren bireyler, mahremiyetlerinin gerçekliğini ispat etmek istercesine, en mahrem anlarını kamusal alanda onaya sunmaktadır.

Niedzwiecki, dikizleme kültürünü şöyle açıklamıştır;

“Temelinde kendini teşhir etmeye dayanan bu narsis dürtünün nereden geldiğini merak ederken, bir de bakıyorlar ki bir Facebook hesabı edinmişler bile! Bu açıdan düşünüldüğünde kuşaklar arasında farklılık birden bire yitiriyor anlamını. Sonuçta hepimiz “dikizleme kültürünün” bir parçasıyız. Dahası, o kültür biraz da bizim katkımızla bu kadar hızlı geliyor; çünkü hepimiz kendimizi komşularımızı gözetlemeyi sever olduk”(2009:10).

Tüm sanal iletişim ortamlarında olduğu gibi Facebook'ta da yöresel uzama ve zamana bağlılık söz konusu değildir. Bireyi belirli bir coğrafi alana sıkışıp kalmaktan kurtaran ve etkileşimin küresel ölçekte yayılımını sağlayan Facebook, merkezi olmayan bir iletişim evreni sunmaktadır. Bu evrende kullanıcılar aynı anda birden fazla yerde bulunabilmektedir. Yersiz-yurtsuzluğun sağladığı aynı anda birden fazla yerde bulunabilme durumu, zihinsel diaspora ile mümkün olmaktadır. Kişinin fiziken belirli bir coğrafi uzama bağlı olması, zihinsel olarak farklı uzamlarda bulunması açısından engel teşkil etmemektedir. Zihinlerin fiziki sınırları aşması, hayal kurmanın ötesinde gerçeklikle bağıntılı hale gelmiştir. Hayallerin gerçeklikle sentezlenmesiyle ortaya çıkan hipergerçeklik, fiziki katılım gerektirmeyen bir iletişim sürecini mümkün kılmıştır.

SONUÇ

Makineleşme süreci, sadece teknolojik anlamda değil toplumsal ve bilişsel anlamda da irdelenmesi gereken bir konudur. Çünkü insana özgü niteliklerin makinelere aktarımı, makinelerin ürettiği imgelerin insanı nasıl yeniden şekillendirdiğini göstermektedir. Toplumla insan arasındaki etkileşim, makinelerin de dâhil olduğu üç taraflı bir kısır döngüye dönüşmüştür. Bu etkileşim sürecinin başat aktörü hiç kuşkusuz makinelerdir. Sahip olduğu niteliklerle, fonksiyonlarının ötesine geçerek toplumsal bir rol üstlenen makineler, yeni toplumsal kodların üretildiği bir uzam haline gelmiştir. Bu makineleri araç olmanın ötesinde bir konumlandırma ile içselleştiren insanlar ise, makineleşmeye başlamış ve sayısal kodlarla örüntülenmiş yapay aklı benimsemiştir.

Facebook, katılım gerektiren bir sosyal uzamdır. Kullanıcıların bu sihirli dünyanın içinde yer alabilmesi için katılım şartlarını yerine getirmesi gerek-

mektedir. Ancak bu şartlar kayıt esnasında okunmadan onaylanan hukuki süreçlerin ötesinde, sanallığı içselleştirmek için gerekli edilgenliği içermektedir. Çünkü bir ortama adapte olabilmenin tek yolu, o ortamı içselleştirmektir. Facebook'ta üretilen sanal anlamları ve bu anlamların inşa ettiği toplumsal ilişkileri içselleştiren bireyler, gerçek toplumsal bağlamdan uzaklaşarak, sanal olana aidiyet hissetmektedir. Sanal aidiyet gerçeğe dair anlamları yitirmiş olan bireylerin, gerçek üstü anlamlarla olan ilişkisini ortaya koymaktadır.

Küresel ağ bağlantılarının yarattığı yersiz-yurtsuzluk, gerçekliğin ve gerçekliğe dair kavramsal imgelerin üretildiği zihinsel süreçlerin kökenlerinden kopmasına, buna bağlı olarak da zihinsel diasporanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gerçekliğin yitimi, gerçekliği anlamlandırma süreçlerine hâkim olan zihinsel fonksiyonları, sanal bağlamda üretilen kavramsal imgelere yönlendirmiş, köken arayışında olan zihinler gerçek üstü anlamların üretim sürecine ortak olmuştur. Simülatif gerçekliklere dair imgeleri kavramsallaştıran zihinler süreçler kökenlerinden daha da uzaklaşmakta ve diasporik düşünsel sistemler güçlenmektedir. Zihinlerin kendi fiziki varlıklarından uzaklaşması, bireylerin makineleşmiş toplumsal yapılar içinde sanal gerçekliklere aidiyet duygusu beslemesine neden olmuştur. Artık statik bir gerçeklik yerine, dinamik ve sonsuz şekilde tekrar ederek yeniden üretilen bir gerçeklikten söz etmek daha doğru olacaktır. Kopyaların gerçeğin yerini alması, auranın yok oluşunun en büyük kanıtıdır. Artık bilinçten söz etmek mümkün değildir. Çünkü gerçeklik algısını yitiren ve makinelerin ürettiği yapay düşünsellik çerçevesinde formatlanan zihinlerin, bilinci kontrol etmesi mümkün değildir.

Bilim-kurgu filmlerine konu edilen, makinelerin dünyayı ele geçirme fikri, filmlerde anlatıldığı gibi olmasa da gerçekleşmiştir. Ancak bu makineler insana benzeyen robotlar değil, bizzat makineleşerek robot halini almış ve zihinsel süreçlerinden uzaklaşarak, programlanmış yapay akli sahiplenmiş insanlardır. İnsan aklının makine karşısındaki, yenilgisi, makinelerin egemen olduğu sanal bir toplumsal yapı doğurmuştur. Bu yapı içerisinde gerçeği bulmak, köklere geri dönüşün ilk adımı olacaktır. Ancak sonsuz kopya arasında asıl gerçekliği, bilinç pratiklerinden yoksun zihinlerle bulmak oldukça zordur. Bu durumda McLuhan'ın sözünü ettiği "Kabile Çağı'na Dönüş", gerçekliğin kökenlerine uzanan bir yenilenme sürecini mi başlatacaktır yoksa gerçekten yoksun modern bir kabileye yönelişi mi? Bu sorunun cevabı zamanın bilinmezliğinde saklıdır. Çünkü "şimdinin" bu kadar değerli olduğu bir dönemde, ileride ne olacağını bilmek imkânsızdır.

KAYNAKÇA

Assman, J. (2001). “*Kültürel Bellek.*” Çev: Ayşe Tekin. İstanbul: Ayrıntı.

Baudrillard, J. (1998). “*Simulakrlar ve Simülasyon.*” Çev: Oğuz Adanır. İzmir:Dokuz Eylül.

Baudrillard, J.(2005). “*Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği.*” Çeviren: Oğuz Adanır. İstanbul: Doğu-Batı.

Baudrillard, J.(2010). “*Tüketim Toplumu.*”. Çev: Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin. İstanbul: Ayrıntı.

Binark, M. (2007). “*Yeni medya çalışmaları.*” Ankara: Dipnot.

Bozkurt, V. (1999). ‘*Yıkıcı Gemenschaft’tan ‘Öteki’siz Postmodern Kabilelere: Sanal Cemaatler.* Birikim Dergisi. Kasım 1999. ss:65-72.

Castells, M. (2008). “*Ağ Toplumunun Yükselişi.*” Çev: Ebru Kılıç. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniveritesi

Castells, M. (2012). “*İsyân ve Umut Ağları.*” Çev: Ebru Kılıç. İstanbul: Koç Üniversitesi.

Ertürk, Y. D. (2010). “*Davranış Bilimleri.*” İstanbul: Kutup Yıldızı.

Featherstone, M. (2013). “*Postmodernizm ve Tüketim Kültürü.*” Çeviren: Mehmet Küçük. İstanbul:Ayrıntı.

Giddens, A. (2012). “*Modernliğin Sonuçları.*” Çev: Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı.

Geray, H. (2003). “*İletişim ve Teknoloji.*” Ankara: Ütopya.

Göker, G., Doğan, A. , Demir, M. (2010). “*Ağ Toplumunda Sosyalleşme ve Paylaşım: Facebook Üzerine Ampirik Bir Araştırma*”. E-Journal of New World Sciences Academy. Mart 2010. ss:183-206

Güngör, N. (2011). *“İletişim, Kuramlar-Yaklaşımlar.”* Ankara: Siyasal.

Haberli, M. (2012). *“Yeni Bir Örgütlenme Biçimi Olarak Sanal Cemaatler.”* İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi. Sayı:3. ss: 118-134.

Habermas, J. (2000). *“Kamusallığın Yapısal Dönüşümü.”* Çeviren: Mithat Sancar & Tanıl Bora. İstanbul: İletişim.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *“Yeni İnsan ve İnsanlar.”* Ankara: Evrim.

Karaduman, S. (2010). *“Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü.”* Journal of Yasar University. sayı:17(5). ss: 2886-2899.

Niedzwiecki, H. (2009). *“Dikizleme Günlüğü.”* Çeviren: Gökçe Gündüç. İstanbul: Ayrıntı.

Rigel, N., Batuş, G. , Yücedoğan, G. , Çoban, B. (2003). *“Kadife Karanlık.”* İstanbul: Su.

Toprak, A., Yıldırım, A., Aygül, E., Binark, M., Börekçi, S., Çomu, T. (2009). *“Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook.”* İstanbul: Kalkeden.

Törenli, N. (2005). *“Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı.”* Ankara: Bilim ve Sanat.

Zijderveld, A., C. (2001). *“Soyut Toplum.”* İstanbul: Pınar.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KOPUNTU ,Erişim: 25.04.2014.

<http://ne-demek.net/anlam%C4%B1/diaspora-ne-demek.html> ,Erişim: 25.04.2014.

<http://inet-tr.org.tr/inetconf14/bildiri/4.pdf> , Erişim: 27.04.2014.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Facebook> , Erişim: 27.04.2014.

<https://www.facebook.com/notes/promoqube/g%C3%BCncel-facebook-t%C3%BCrkiye-istatistikleri/230108337030128> , Erişim: 28.04.2014.

<http://investor.fb.com/releasedetail.cfm?ReleaseID=842071>, Erişim:28.04.2014

http://www.sabah.com.tr/fotohaber/teknoloji/dunyanin_en_cok_ziyaret_edilen_100_web_sitesi?tc=101&page=2, Erişim 28.04.2014.

<http://forum.shiftdelete.net/internet-haberleri/345016-turkiye'den-en-cok-ziyaret-edilen-100-web-sitesi-kasim-2013-a.html>, Erişim 28.04.2014.

<http://www.alexa.com/topsites/countries>

KÜRESELLEŞME, İLETİŞİM VE HABER DENGESİZLİĞİ

İlhan BİNGÖL*
Mehmet KARACA**

ÖZET

Var olduğu günden beri yaşamını devam ettirmek için iletişimde bulunan insanoğlu, tarihsel süreç içerisinde iletişim olgusunda ve iletişim kurma biçimlerinde büyük değişiklikler yapmış, özellikle 19. yüzyıldan itibaren kitle iletişimi büyük bir hız kazanmıştır. Bu süreçle birlikte dünyada ekonomik, politik, kültürel, siyasal ve iletişim alanlarında küreselleşme meydana gelmiştir. Özellikle iletişim alanında meydana gelen küreselleşmenin, üretici kültürlerin tüketici olanlar üzerinde kültürel emperyalizm gerçekleştirdiği yönünde kaygıların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu çalışmada iletişim olgusu, iletişimin amacı, küreselleşme, iletişimde küreselleşme, uluslararası haber ajansları ve uluslararası haber dağılımındaki dengesizlikler ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Küreselleşme, İletişimde küreselleşme, Uluslararası haber ajansları, Haber dağılımındaki dengesizlikler.

ABSTRACT

Mankind has communicated in order to continue his existence since he existed in the world. Therefore, in the historical process, he has made changes regarding ways of communication and the phenomenon of communication, in particular, mass communication has accelerated since the 19th century. As a consequence of the acceleration process of mass communication, globalization has occurred in economic, cultural, political and communication areas. Especially, thanks to globalization in communication area, forces of production have created cultural imperialism phenomenon on consumers.

In this study, it will be dealt with communication and the aim of communication, globalization, and globalization in communication, international news agencies and imbalances in international news distribution.

Keywords: Communication, Globalization, Globalization in communication, International news agencies, Imbalances news distribution.

* Öğr. Gör. Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, E Posta: ilhanbingol01@hotmail.com

**Yrd. Doç. Dr. Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, E Posta: sosyologkaraca@hotmail.com